

مباحث اصول

(اصول عملیّه)

مدرسہ اسلامیہ زاده

۱۳۹۹

www.ketab.ir

سرشماسه	:	محمد حسین زاده، عبدالرضا
عنوان و نام پدیدآور	:	مباحث اصول (اصول عملیه) // عبدالرضا محمدحسین زاده.
مشخصات نشر	:	کرمان: انتشارات پیام مصطفی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۳۱۵ ص.
شابک	:	978-964-9674-66-7
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص ۳۱۰-۳۱۵؛ همچنین به صورت زیر نویس.
موضوع	:	اصول فقه -- راهنمای آموزشی (عالی)
رده بندی کلاسیک	:	۱۵۵BP / م ۲۷۷ ۲ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	:	۲۹۷/۳۱۰۷
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۴۷۴۴۲

- عنوان: مباحث اصول (اصول عملیه)
- مؤلف: عبدالرضا محمدحسین زاده (دانشیار دانشسرای عالی، کرمان)
- ناشر: پیام مصطفی
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۲
- شمارگان: ۱۰۰۰ جلد
- لیتوگرافی و چاپ: پیشگام
- قیمت: ۳۰۰۰ تومان
- شابک: 978-964-9674-66-7

عنوان	صفحه
پیشگفتار	۱
درس اول: کلیات ۱	۷
عناوین مباحث درس اول	۹
تشریح مباحث درس اول	۱۱
موارد مشکوک و راه حل آن، اصول عملیه (ادله فقهی)	۱۵
اصول عملیه (ادله فقهی)	۱۶
اصل عملی عقلی (اصل عملی مستند به عقل)	۱۷
اصل عملی شرعی (اصل عملی مستند به دلیل شرعی)	۱۸
اصل عملی عام (اصل جاری در تمام ابواب فقهی)، اصل عملی خاص (اصل جاری در ابواب خاص فقهی)	۱۸
انحصار اصول عملیه عام و مبنای آن (حصر عقلی یا حصر استقرایی)	۲۰
پرسشهای درس اول	۲۳
درس دوم: کلیات ۲	۲۵
عناوین مباحث درس دوم	۲۷
تشریح مباحث درس دوم	۲۸
مجاری اصول عملیه عامه	۲۸
شبهه موضوعیه حکمیّه و جریان اصول عملیه عامه	۳۲
صور مختلف شبهه و اطراف آن	۳۳
منشأ پیدایش شبهه و اقسام آن	۳۸
پرسشهای درس دوم	۴۳
درس سوم: اصل برائت ۱	۴۵
عناوین مباحث درس سوم	۴۷
تشریح مباحث درس سوم	۴۹
اصل برائت	۴۹
مجرای اصل برائت	۵۰
اقسام و صور شکّ در تکلیف	۵۰

شکّ در اصل تکلیف - ایجابی و تحریمی - و اختلاف نظر در جریان

۵۳	اصل برائت بین اصولی ها و اخباری ها
۵۴	صورت اول (شبهه حکمیّه تحریمیّه با فقدان نصّ)
۵۶	ادله اصولی ها
۵۷	کیفیت استدلال
۶۰	کیفیت استدلال به برخی روایات
۶۲	اشکالات وارد بر این روایات
۶۳	اجماع
۷۰	ادله اخباری ها
۷۷	پرسشهای درس سوم

۷۹	درس چهارم: اصل برائت ۲
۸۱	عناوین مباحث درس چهارم
۸۴	تشریح مباحث درس چهارم
۸۴	صورت دوم (شبهه حکمیّه تحریمی و اجمال نصّ)
۸۶	صورت سوم (شبهه حکمیّه تحریمی و تعارض نصّین)
	صورت چهارم، پنجم و ششم (شبهه حکمیّه وجوبیه با فقدان نصّ، شبهه حکمیّه وجوبیه با اجمال نصّ، شبهه حکمیّه وجوبیه با تعارض نصّین)
۹۰	رأی اخباریین در موارد مذکور
۹۱	پرسشهای درس چهارم

۹۳	درس پنجم: اصل برائت ۳
۹۵	عناوین مباحث درس پنجم
۹۸	تشریح مباحث درس پنجم
۹۸	صورت هفتم و هشتم (شبهه موضوعیّه تحریمیّه، شبهه موضوعیّه وجوبیه)
۱۰۱	تنبیّات اصل برائت
۱۰۲	تنیه اول: برائت اماره است یا اصل عملی
۱۰۲	تنیه دوم: رأی به برائت و حکم به وجوب احتیاط
۱۰۷	پرسشهای درس پنجم

۱۰۹	درس ششم: اصل برائت ۴
۱۱۱	عناوین مباحث درس ششم
۱۱۴	تشریح مباحث درس ششم

۱۱۴	تنبيه سوّم: اصل موضوعی و اصل حکمی
۱۱۷	اصل سببی، اصل مسببی
۱۱۸	تنبيه چهارم: جریان اصل برائت در مورد شكّ در واجب تخیری
۱۱۹	تنبيه پنجم: شبهه موضوعی و جریان اصل
۱۲۱	پرسشهای درس ششم
۱۲۵	درس هفتم: اصل تخیر
۱۲۵	عناوین مباحث درس هفتم
۱۲۷	تشریح مباحث درس هفتم
۱۲۷	اصل تخیر
	اء اصولی ها در موارد چهارگانه، دوران بین وجوب و حرمت
۱۳۱	(محذورین) و احکام و ادله آنها
۱۳۵	حکم دوران بین وجوب و حرمت با منشأ فقدان نص اجمال نصّ و امور خارجیّه
۱۳۶	تنبيه اول: اصل تخیر
۱۳۸	پرسشهای درس هفتم
۱۳۹	درس هشتم: اصل احتیاط
۱۴۱	عناوین مباحث درس هشتم
۱۴۴	تشریح مباحث درس هشتم
۱۴۴	اصل احتیاط
۱۴۶	علم به اصل تکلیف و اقسام آن
	دو مقام بحث در شبهات مقرون به علم اجتنابی (که متعلق آن به شكّ و تردید در آمیخته شده است)
۱۴۷	بحث پیرامون دوران بین متباینین
۱۵۰	استدلال بر آراء سه گانه و رأی مختار
۱۵۴	پرسشهای درس هشتم
۱۵۵	درس نهم: اصل احتیاط ۲
۱۵۷	عناوین مباحث درس نهم
۱۶۰	تشریح مباحث درس نهم
۱۶۳	پرسشهای درس نهم
۱۶۹	درس دهم: اصل احتیاط ۳

عناوین مباحث درس دهم.....	۱۷۱
تشریح مباحث درس دهم.....	۱۷۳
تنبيهات دوران بين متباينين.....	۱۷۳
تنبيه اول.....	۱۷۳
ادله دو نظريه.....	۱۷۴
تنبيه دوم.....	۱۷۵
تنبيه سوم.....	۱۷۷
پرمشهای درس دهم.....	۱۸۰

درس يازدهم: اصل احتياط ۴.....	۱۸۱
عناوین مباحث درس يازدهم.....	۱۸۳
تشریح مباحث درس يازدهم.....	۱۸۶
دیه چهارم: تضاریر با تجیز و عدم تجیز علم اجمالی.....	۱۸۶
تنبيه پنجم: جهات محصوره و غير محصوره و ملاک تمايز آنها از يکديگر.....	۱۸۹
معیار تمیز محصوره از محصوره.....	۱۹۰
تنبيه ششم: شبهه کثیر در کثیر.....	۱۹۸
مبنا و نظر شيخ (ره).....	۱۹۹
مبنا و نظر ميرزای نائینی (ره).....	۱۹۹
پرمشهای درس يازدهم.....	۲۰۱

درس دوازدهم: اصل احتياط ۵.....	۲۰۳
عناوین مباحث درس دوازدهم.....	۲۰۵
تشریح مباحث درس دوازدهم.....	۲۰۸
شبهات دوران بين اقل و اکثر.....	۲۰۸
اقل و اکثر استقلالی.....	۲۰۹
اقل و اکثر ارتباطی.....	۲۱۰
اقل و اکثر دفعی.....	۲۱۱
اقل و اکثر تدريجی.....	۲۱۲
محل نزاع در اقل و اکثر استقلالی و ارتباطی، حکم و دليل هر کدام.....	۲۱۳
توضیح پیرامون دلایل احکام در صور چهارگانه.....	۲۱۸
شبهه حکمیّه وجوبیه و دوران بين اقل و اکثر ارتباطی.....	۲۱۸
شبهه موضوعیه وجوبیه و دوران بين اقل و اکثر ارتباطی.....	۲۲۳
تنبيهات دوران بين اقل و اکثر.....	۲۲۵

۲۲۷	پرسشهای درس دوازدهم.....
۲۲۹	درس سیزدهم: اصل استصحاب ۱.....
۲۳۱	عناوین مباحث درس سیزدهم.....
۲۳۴	تشریح مباحث درس سیزدهم.....
۲۳۴	اصل استصحاب.....
۲۳۵	معنای اصطلاحی.....
۲۳۷	دو ایراد در تعریف شیخ (ره).....
۲۳۸	مفومات استصحاب.....
۲۴۰	قیده یقین (=شک ساری).....
۲۴۱	اعده مقتضی و مانع.....
۲۴۲	استصحاب قهقرايي.....
۲۴۵	یقین.....
۲۴۵	شک فعلی.....
۲۴۵	شک ماضی.....
۲۵۱	پرسشهای درس سیزدهم.....
۲۵۲	درس چهاردهم: اصل استصحاب ۲.....
۲۵۵	عناوین مباحث درس چهاردهم.....
۲۵۸	تشریح مباحث درس چهاردهم.....
۲۵۸	حجیت استصحاب و معنای آن.....
۲۵۹	استصحاب از اصول - عملیه - است یا اصل.....
۲۶۲	اقوال و آراء در باب حجیت استصحاب.....
۲۶۴	ادله استصحاب.....
۲۶۴	بنای عقلاء.....
۲۶۵	حکم عقل.....
۲۶۶	اجماع.....
۲۶۶	اخبار و روایات.....
۲۶۷	نحوه دلالت روایات این باب.....
۲۶۸	صحبچه زراعه و دلالت بر حجیت استصحاب.....
۲۷۱	میزان دلالت اخبار بر استصحاب.....
۲۷۲	رای و نظر شیخ انصاری (ره) و استدلال وی (تفصیل میان شک در مقتضی و شک در رافع).....
۲۷۳	شک در اصل وجود رافع.....

شک: در رافیت موجود	۲۷۴
پرسشهای درس چهاردهم	۲۸۴
درس پانزدهم: اصل استصحاب ۳	۲۸۱
عناوین مباحث درس پانزدهم	۲۸۳
تشریح مباحث درس پانزدهم	۲۸۵
تنبیهات اصل استصحاب	۲۸۵
تنبيه اول (اقسام استصحاب کلی و حکم هر کدام)	۲۸۵
تنبيه دوم	۲۹۳
استصحاب فرد مردد (استصحاب مصداق مردد بین دو یا چند فرد خارجی)	۲۹۴
پرسشهای درس پانزدهم	۲۹۵
درس شانزدهم: ادامه تنبیهات استصحاب	۲۹۷
عناوین مباحث درس شانزدهم	۲۹۹
تشریح مباحث درس شانزدهم	۳۰۲
تنبيه سوم (استصحاب الی استصحاب استقبالی)	۳۰۲
تنبيه چهارم (استصحاب عدم نسخ حکم به استمرار عدم نسخ حکم شرعی)	۳۰۳
استصحاب در امور اعتقادی (حکم به تادیر امور اعتقادی و قلبی)	۳۰۴
مواردی متفرقه در ارتباط با استصحاب	۳۰۵
تعارض استصحاب سببی و مسببی	۳۰۵
تعارض استصحاب و قاعده تجاوز	۳۰۶
پرسشهای درس شانزدهم	۳۰۸
منابع و مآخذ	۳۰۹

الف - جایگاه و نقش علم اصول فقه در میان علوم دیگر

علم اصول را به تعبیرات گوناگونی تعریف کرده اند که ظاهراً مقصود همه یکی است، شاید جامع ترین تعبیرات، تعریف علم اصول است به: «داشتن قواعد کلیه ای که اگر مصادیق و افراد آنها را به دست آورده و به آن قواعد ضمیمه کنیم، نتیجه آن حکم کلی فقهی می شود».

بهره گیری از علم اصول و استخدام این علم برای علم فقه بدون شک پس از رحلت پیامبر اکرم (س) آغاز شد و به تدریج در اثر ازدیاد مسائل مورد ابتلا و دور شدن از زمان حیات آن بزرگوار رو به فزونی و توسعه رفت و حتی نسبت به فقه شیعه بهره برداری از علم اصول، مخصوصاً به معنای وسیع آن پس از غیبت کبری (۳۲۹ ه.ق) آغاز شد.^۱

بنابراین می توان گفت، این دانش از جمله علوم اسلامی است که در دامن پاک آئین آسمانی اسلام طلوع نمود و بنیانگذاران اسلامی آن را به پیشوایان معصوم شیعه، به ویژه امام باقر (ع) و امام صادق (ع) هستند که خود فرموده اند: «علینا القاء الاصول و علیکم بالتفریع»، پس از ایشان در طول تاریخ این علم به دست تعدادی محققان نام

۱- گرجی ابوالقاسم؛ ادوار اصول فقه، ص ۱۹

آور متکامل شد، تا آنکه امروزه شاهد عالی ترین و درخشان ترین مراحل تعالی آن هستیم.^۱

ب- احکام شرعی واقعی و ظاهری و ادله آنها

می دانیم که حکم شرعی بر دو قسم است: واقعی و ظاهری، همینطور ادله ای هم که دلالت بر حکم شرعی می نمایند بر دو گونه اند:

۱- ادله اجتهادی ۲- ادله فقاهتی یا اصول عملیه

پیل اجتهادی عبارتست از دلیلی که توسط آن احکام شرعیّه واقعیّه اثبات می گردد و به این ارب (کتاب، سنت، اجماع و حکم عقل) منحصر است و دلیل فقاهتی عبارتست از دلیلی که بر اساس آن حکم شرعی ظاهری ثابت می گردد.

لذا مباحث علم اصول عقلی آن هر دو قسم بخش است، هم بحث از قواعدی که نتیجه آنها در طریق استنباط حکم شرعی واقعی قرار می گیرد و هم گفتگو می کند از قوانینی که نتیجه آنها در طریق کشف حکم ظاهری واقع می شود.

ج- مباحث اصول فقه

از جمله مسائلی که همواره مورد اختلاف دانشمندان اصول بوده، تقسیم بندی مطالب این علم است و هر محققى به سلیقه خود به گونه ای تقسیم بندی نموده است، جدید ترین تقسیم بندی در مباحث اصول، تقسیم بندی شیخ محمد حسین اصفهانی است که مباحث این علم را بر چهار بخش تقسیم نموده است:

۱- محمدی علی، شرح اصول فقه، ج ۱، ص ۳۵

۱- بخش اول؛ مباحث الفاظ ۲- بخش دوم؛ مباحث عقلیه

۳- بخش سوم؛ مباحث حجّت ۴- بخش چهارم؛ اصول عملیه

د- تقسیم بندی کتاب مباحث اصول

با نظر به تقسیم بندی معروف از بحث های دانش اصول، ما نیز این نوشتار را در چهار بخش اصلی تدوین نموده ایم که به ضمیمه یک بخش دیگر حاوی مباحث در برقه (اجتهاد و تقلید؛ تعادل و تراجیح) در پنج جلد جداگانه ارائه گردیده است.

ه- ویژگی های مورد توجه در این کتاب

در این مجلد تلاش بر این بوده است که مباحث مطرح در دانش اصول در متن درس به صورتی مناسب و آراگویا مطرح گردد و نکات دقیق تر در پاورقی مورد توجه قرار گیرد، که در کنار آن هم اصل مبحث از مسائل ریزتر و فنی تر نیز بهره مند گردیم، ذکر مثال های روشن و واضح از دیگر ویژگی های این کتب می باشد.

لازم به ذکر است که مباحث مطرح شده به صورت درس هایی مجزا تنظیم گردیده که در ابتدا عناوین کلی و برجسته آن درس آورده شده، پس از اتمام تشریح مباحث، متون برگزیده اصولی به زبان عربی جهت آشنایی و آیران به لسان اصولی ها و متون مربوط ارائه گردیده و در انتها پرسش هایی فراهم گردیده که پاسخگویی به آنها مرهون فهم روشن دروس مربوطه می باشد.

و- نحوه استفاده از این کتاب

به اساتید محترمی که این نوشتار را برای تدریس انتخاب می نمایند و همه استفاده کنندگان توصیه می شود در مسیر استفاده، ترتیب مذکور را رعایت نمایند؛ ابتدا عناوین مباحث کلی هر درس، سپس شرح آن مباحث و آنگاه به مطالعه و تطبیق متون برگزیده بر مطالب بیان شده همت گمارند تا هر چه بیشتر از مطالب فراوان آمده بهره مند گردند.

پایان بر خود لازم می دانم از همکاری صمیمانه همسرم و همچنین دانشجوی پر تلاش که شناسا، رشد دانشگاه شهید باهنر کرمان، آقای حجت شفیعی، جهت آماده سازی این نوشتار تقدیر نموده و موفقیت روزافزون آنها را از درگاه خداوند بزرگ مسئلت نمایم.

عبدالمصطفی محمدحسین زاده

۱۳۹۲